

Araştırma Makalesi
(Research Article)

Z.Ceren ÇAĞLAYAN^{1a}

İbrahim GÖKTAŞ^{1b}

M.Çağla ÖRMECİ KART^{1c}

Sevtap GÜMÜŞ^{1d}

¹Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım

Ekonomisi Bölümü Bornova, İzmir

^{1a}ORCID: 0000-0002-7243-3476

^{1b}ORCID: 0000-0002-6378-7731

^{1c}ORCID: 0000-0002-9822-9908

^{1d}ORCID: 0000-0002-6572-9543

*sorumlu yazar: cagla.kart@ege.edu.tr

Anahtar Sözcükler:

Kırsal kalkınma, sürdürülebilirlik, göç, hibe destekleri, istihdam.

Keywords:

Rural development, sustainability, migration, grant supports, employment.

Ege Üniv. Ziraat Fak. Derg.,2020, Özel Sayı: 107-117
DOI: [10.20289/zfdergi.833971](https://doi.org/10.20289/zfdergi.833971)

Genç Çiftçi Programının Hayvan Yetiştiricileri Açısından Değerlendirilmesi: İzmir İli Örneği

Evaluation of The Young Farmer Program in Terms of Animal Breeders: Case of Izmir

Alınış (Received): 01.12.2020

Kabul Tarihi (Accepted): 14.12.2020

ÖZ

Amaç: Bu araştırmanın amacı, üç yıl boyunca uygulanan Genç Çiftçi Programının farklı faaliyet alanındaki hayvan yetiştiricilerine göre değerlendirmek ve programının başarısını arttıracak yeni kriterler geliştirmektir.

Materyal ve Metot: Araştırmanın ana materyalini İzmir ilinde Genç Çiftçi Programı kapsamında hibe alan 109 üreticiden anketler ile yüz yüze görüşülerek elde edilen veriler oluşturmuştur. Verilerin analizinde basit istatistiksel analizler, mutlak ve oransal dağılımlar, çapraz tablolar, aritmetik ortalamalar ile istatistiksel karşılaştırma yöntemlerinden yararlanılmıştır. Genç Çiftçilerin uygulanan hibe programından memnuniyetlerini belirlemek ve programı değerlendirmek için beşli likert ölçeğinden yararlanılmıştır.

Bulgular: Çalışma sonuçlarına göre "Genç Çiftçi Projesi"nin eksikliklere rağmen başarılı olduğu tespit edilmiştir. Bu eksikliklerden en önemlisi hibe miktarının yetersiz olmasıdır.

Sonuç: Araştırma kapsamında elde edilen bulgularla tutarlı olarak Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından 2019-2020 yılları arasında Uzman Eller adı altında benzer bir proje hayata geçirilmiştir. Bu projede hibe miktarı artırılmış ve sadece tarımla ilgili alanlarda eğitimi olanların başvurusuna açılmıştır. Diğer bir ifadeyle, Genç Çiftçi Projesinde tespit edilen eksikliklerin düzenlenmiş olup, hibe sahiplerinin başarısının artırılmasına olanak sağlanmıştır. Benzer projelerin daha uzun vadeli olarak uygulanması hem kırsal alanları kalkındırması hem de kırsaldaki gençlere istihdam yaratılması açısından oldukça önemlidir. Kırsal alanların kalkındırılmasına dönük projeler ile ve gençlerin kente göçmeleri önlenirken tarımın sürdürülebilirliğini sağlamak daha kolay olacaktır.

ABSTRACT

Aim: The aim of this research is to evaluate the Young Farmer Program according to the different types of animal breeders which has been implemented for three years and to develop new criteria that will succeed.

Material and Method: The main material of the study was the data obtained through face-to-face interviews with questionnaires from 109 producers who received grants within the scope of Young Farmer Program in İzmir Province. Simple statistical analysis, absolute and proportional distributions, cross tables, arithmetic means and statistical comparison methods were used in the analysis of the data. The five-point likert scale was used to determine the satisfaction of young farmers from the grant program and to evaluate the program.

Results: According to the results of the study, it was determined that the "Young Farmer Project" was successful despite the shortcomings. The most important of these shortcomings is the insufficient amount of the grant.

Conclusion: Consistent with the findings obtained within the scope of the research, a similar project was implemented by the Ministry of Agriculture and Forestry under the name of Uzman Eller between 2019-2020. In this project, the amount of grant was increased and it was opened to applications only for those who have education in agriculture related fields. In other words, the deficiencies identified in the Young Farmer Project have been regulated and the success of the grantholders has been increased. Implementation of similar projects in a longer term is very important in terms of both developing rural areas and creating employment for rural youth. It will be easier to ensure the sustainability of agriculture with projects aimed at the development of rural areas and as long as young people are prevented from migrating to the city.

GİRİŞ

Kırsal göç kırsal alanlarda yaşayan insanların yeni yaşam alanlarına taşınması olup, daha çok kırdan kente sanayi bölgelerine doğru olmaktadır (Sav ve Sayın, 2018). Türkiye'deki kırsal nüfusun gittikçe yaşlandığı bilinen bir gerçektir. Bunun başlıca sebebi kırsal alandaki gençlerin kente gerçekleşen hızlı göçüdür. Gençler tarım sektöründe geleceklerinin olmadığına inandıkları ve kentte daha iyi bir yaşam beklentisi içerisinde oldukları için kırdan kente göç etmektedirler. Oysa sürdürülebilir kırsal kalkınma tarımsal üretimde deneyimli, uzmanlaşmış ve eğitilmiş gençler ile sağlanabilecektir. Kırsal kalkınma politikaları bir taraftan daha güçlü bir Türk tarımı için ticari işletmelerin rekabet güçlerini iyileştirmeyi diğer taraftan ise kırsal ekonominin ve kültürel mirasın omurgasını oluşturan geçimlik işletmelerin verimlilik temelinde sürdürülebilirliğini birlikte gözetmektedir. Geçimlik işletmelere özel geliştirilen politika araçları çoğunlukla kırsal kalkınma kapsamında değerlendirilmektedir. Zira bu işletmelerin tarımsal üretimde kalmaları sadece dinamik bir kırsal ekonomi için değil, kırsal çevre ve doğal hayat açısından da büyük önem taşımaktadır (Anonim, 2020a). Diğer bir ifadeyle kentlere göçün azaltılması için özellikle genç çiftçilerin kırsal alanda tutulabilmesi önemli hale gelmiştir. Dolayısıyla kırsal alanın sosyo-ekonomik olarak daha yaşanabilir yerler olması için istihdam yaratacak politikaların gerekli olduğu ortaya çıkmıştır. Tarım sektöründe meydana gelen yapısal değişiklikler ve kırsal alanda yaşayan nüfusun çeşitli nedenlerden dolayı kırsal alanları terk etmesi, gerek ülkenin ihtiyacı olan yeterli gıdanın temininde gerekse nüfus hareketliliğinin meydana getirdiği sosyal sorunlardan dolayı devletler, kırsal alanda yaşayan genç çiftçilerin sorunlarını tespit edip, çözüm bulma konusuna daha fazla önem vermeye başlamışlardır (Berk ve Armağan, 2019). Örneğin Avrupa Birliği'nde tarım işletmelerinin sadece %11'inin 40 yaşın altındaki bireyler tarafından işletilmesi, tarım sektörünün gençler tarafından tercih edilmediğini ortaya koymuş bu nedenle yaşanan tarımsal nüfusa çözüm bulmak, tarımın sürdürülebilirliğini sağlamak amacıyla AB Ortak Tarım Politikası kapsamında doğrudan ödeme ve kırsal kalkınma programlarına ek olarak ulusal-bölgesel kalkınma planlarının AB'de uygulandığı belirtilmektedir (Anonim, 2017c). Aynı şekilde Türkiye'de de kentsel alanlara göç eden nüfusun büyük çoğunluğunu gençlerin oluşturduğu görülmektedir. Tarım alanlarının parçalı olması, gelir yetersizliği, istihdam sorunu ve eğitim alma çabası gibi nedenler, genç nüfusun kırsaldan kente göçlerini

etkilemektedir. Dolayısıyla kırsal alanda giderek artan yaşlanma sorunu oluşmaktadır (Demirbük, 2013). Günümüzde kırsal alanlarda yaşayan gençler, kırsal alanlardaki sosyo ekonomik ve kültürel olanakların yetersizliği sonucu ortaya çıkan iticilik ile kentsel alanların sosyo ekonomik ve kültürel çekiciliği sonucu kentsel alanlara göç ederek tarım dışı alanlarda iş bulmaya yönelmektedirler. Tüm bunların sonucunda tarımsal üretimle uğraşan ve kırsal alanda kalan nüfus yaşlanmaya başlamıştır. Tarımsal üretimin geleceği ve sürdürülebilirliği açısından bu durum önemli bir risk oluşturmaktadır (Yılmaz ve ark., 2014). Nüfus olarak kendini yenileyebilme yeteneğinin kaybedilmesi bir köy için geleceğin olmayacağı anlamına gelmektedir. Bu durum ülke genelinde yaygın bir örnek oluşturur ise kırsalın geleceğinin bir bütün olarak tehlikeye girdiği sonucuna varılabilir. Türkiye'de çiftçi yaşının ortalama 55 yaş olduğu dikkate alındığında, kırsal alanların sürdürülebilirliği için gençlere ihtiyaç duyulduğu gerçeği ortadadır (Arısoy, 2019). Bu gerçekten hareketle gerek Tarım ve Orman Bakanlığı gerek diğer bakanlıklar gerekse de bölgesel kalkınma ajansları gençlerin kırsal alanlarda iş sahibi olup hayat kurmaları için çeşitli teşvikler ve desteklerde bulunmaktadır (Akkaya ve Gülçubuk, 2019). Gençlerin tarımdan ayrılması veya ilgisinin azalması, dinamik bir kırsal ekonomi modelinde üretken iş gücünün kaybı ile sonuçlanabilmektedir. Bu ise, sürdürülebilirlik noktasında bir sorun oluşturmaktadır (Doğan ve ark., 2018). Bu amaçla, Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı tarafından Kırsal Kalkınma Destekleri kapsamında 2016-2018 yıllarını kapsayacak bir "Genç Çiftçi Projesi" uygulamaya konmuştur. Proje ile 18-40 yaş arasındaki gençlerin girişimciliğinin desteklenmesi, tarımda sürdürülebilirliğin sağlanması, alternatif gelir kaynaklarının oluşturulması, kırsalda genç nüfusun istihdamına katkı sağlanması; kısaca köyden kente göçün önlenmesi amaçlanmaktadır.

Genç çiftçi ile ilgili araştırmalar ise konunun yeni olması nedeniyle az sayıdadır. Genç çiftçilere yönelik ulaşılan ilk çalışma Karaturhan ve ark. (2012)'nin Türkiye ve dünyada kırsal gençliğe yönelik yürütülen yayım çalışmalarının incelenmesidir. Genç Çiftçilerle çalışan araştırmalar ise hem çok yeni hem bölgesel kalmaktadır. İzmir ilinde yürütülen herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Berk ve Armağan (2019) Niğde ilinde 85 genç çiftçiden görüşmüşlerdir, araştırmanın en önemli bulgusu görüşülen çiftçilerin yaklaşık %75'inin iki yıl içinde kırsalı ve tarımsal faaliyeti terk etmek istemesidir. Çelik (2018) araştırmasında Kahramanmaraş ilinde genç çiftçi projesinden faydalanan 115 kadın girişimciyle görüşerek

yaşadıkları sorunları belirlemiş ve çözüm önerilerinde bulunmuştur. Doğan ve ark. (2018) Türkiye'nin TR 71 Bölgesi'nde 248 genç ile görüşmüşler ve bireylerin genç çiftçi desteklerinden faydalanmaları üzerinde etkili faktörleri tespit etmişlerdir. Unakıtan ve Başaran (2018) çalışmalarında, Tekirdağ ilinde genç çiftçi projesinden yararlanan çiftçilerin proje hakkındaki görüşlerini incelemişler ve genç çiftçi projesinin etkilerinin kalıcı olması için önerilerde bulunmuşlardır.

Literatür incelendiğinde Genç Çiftçi Programına yönelik başka illerde yapılan çalışmalar olduğu görülmektedir. Ancak İzmir ilinde özellikle hayvancılık ve arıcılıkta yararlanan üretici sayısının çok olması bu bölgede desteklerden yararlananların yaşadıkları sorunları ve deneyimleri farklılaştırmaktadır. Tarım ve Orman Bakanlığının uyguladığı politikaların ve desteklerin etki analizlerinin yapılması Bakanlığın öncelikli ar-ge konuları arasında yer almaktadır. İşte bu konu çalışmanın başlangıcını oluşturmaktadır. Bu araştırmanın amacı, üç yıl boyunca uygulanan Genç Çiftçi Programını farklı faaliyet alanındaki hayvan yetiştiricilerine göre değerlendirmek ve programının başarısını arttıracak yeni kriterler geliştirmektir. Programın henüz çok yeni olması nedeniyle yapılan çalışmalar çok sınırlı düzeydedir. Bu çalışmada önceki çalışmadan farklı olarak cinsiyet perspektifinden uzaklaşarak hem programın başarısı irdelenmiş, ayrıca programın başarısını arttıracak yeni kriterlerin oluşturulması hedeflenmiştir.

MATERYAL VE YÖNTEM

Materyal

Bu araştırmanın ana materyalini İzmir İlinde Genç Çiftçi Programı kapsamında hibe alan üreticilerden amaca uygun olarak hazırlanan anketler ile 2020 yılının Şubat ayında yüz yüze görüşülerek elde edilen veriler oluşturmaktadır. Ayrıca konu ile ilgili yayınlanmış istatistikler, araştırma raporları, tezler, makalelerden yararlanıldığı gibi İzmir İl Tarım ve Orman Müdürlüğü kayıtlarından, TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu) gibi kuruluşların internet sayfalarından da yararlanılmıştır. Tarım ve Orman Bakanlığı İzmir İl Müdürlüğünden alınan verilere göre genç çiftçi desteğinden faydalanan çiftçi sayısı 2016 yılında 179, 2017 yılında 192 ve 2018 yılında 202 olmak üzere toplam 573 kişidir (Çizelge 1). Araştırma kapsamında sadece hayvancılık alanlarında hibe alan genç çiftçilere yer verilmiş; tavukçuluk ve ipekböcekçiliği faaliyetlerinden yararlanan üretici sayısının az olması nedeniyle çalışma kapsamına alınmamıştır.

Çizelge 1. İzmir İlinde Genç Çiftçi Programından yararlanan üretici sayısı

Table 1. The number of producers granted from the Young Farmer Program in İzmir Province

Faaliyet alanı	2016	2017	2018	Toplam
Büyükbaş	106	92	111	309
Küçükbaş	22	48	50	120
Bitkisel üretim	30	32	18	80
Arıcılık	20	17	18	55
Tavukçuluk	-	3	5	8
İpekböcekçiliği	1	-	-	1
Toplam	179	192	202	573

Kaynak: Tarım ve Orman Bakanlığı İzmir İl Müdürlüğü kayıtları, 2019.

Yöntem

Araştırmanın ana kitesinin belirlenmesinde aşağıda formülü verilen oransal örnekleme yöntemine kullanılmıştır. Bu yöntemde göre, N büyüklüğündeki sayısı bilinen belli bir özelliği taşıyanların bilinen veya tahmin edilen oranına (p) göre örnek hacmi formülü aşağıda belirtilmiştir (Newbold, 1995).

$$n = \frac{N(1-p)}{(N-1)\sigma_{\hat{p}_x}^2 + p(1-p)}$$

Formülde;

n=Örnek hacmi

N=Hibe alan genç çiftçi sayısı (564 – tavukçuluk ve ipekböcekçiliği hariç)

p= Desteklemeden memnun olan üretici sayısı (Maksimum örnek hacmine ulaşmak için p = 0.50 alınmıştır.)

$\sigma_{\hat{p}_x}^2$ = Ana kitle Varyansı (%85 güven aralığı ve %10 hata payı)

Örnekleme yöntemi kullanılarak her gruptaki üretici sayısının %85 güven aralığı ve %10 hata payı ile örnek hacmi ayrı olarak hesaplanmıştır. Nitel araştırmalar için örneklem belirlenmesi, araştırmanın geçerlik ve güvenilirliğini etkilediğinden oldukça önem arz etmektedir (Mertens, 2014). Bu nedenle hesaplanan örnek hacmi yıllara göre dağıtılmış ve görüşülen üretici sayısı Çizelge 2'de verilmiştir. örnekleme sonucuna göre görüşülen 109 genç çiftçinin 45'i büyükbaş hibesinden, 37'si küçükbaş hibesinden, 27'si ise arıcılık hibesinden yararlanmıştır. Görüşülen genç çiftçilerin %29.4'ü 2016 yılında, %33'ü 2017 yılında, %37.6'sı ise 2018 yılında

hibe almışlardır (Çizelge 2). Verilerin analizinde basit istatistiksel analizler, mutlak ve oransal dağılımlar, çapraz tablolar, aritmetik ortalamalar ile istatistiksel karşılaştırma yöntemlerinden yararlanılmıştır. Belirtilen istatistiklerin yanı sıra, grup karşılaştırmaları için normal dağılışa uygunluğu Kolmogorov-Smirnov testi ile belirlendikten sonra, normal dağılıma uyan verilen için ANOVA testi; uymayan veriler için parametrik olmayan testlerden Mann-Whitney U ve Kruskal Wallis testleri uygulanmıştır.

Likert-tipi sorular araştırılan konu hakkında tutum veya görüş içeren bir ifade ve bu ifadeye katılım düzeyini belirten seçenekler içerir. Analiz aşamasında bu seçenekler derecelerine göre birer sayısal değer atanarak kodlanır ve böylece nitel veri nicel veriye dönüştürülerek analiz edilir (Turan ve ark., 2015). Bu çalışmada da Genç Çiftçilerin uygulanan hibe

programından memnuniyetlerini belirlemek ve programı değerlendirmek için beşli likert ölçeğinden yararlanılmıştır. Likert tipi soruların güvenilirliğinin test edilmesi için Cronbach alfa katsayısı kullanılmıştır. İç tutarlılığının bir ölçüsü olan Cronbach alfa katsayısı, ölçekte bulunan maddelerin homojen yapısını açıklamak veya sorgulamak üzere kullanılmaktadır. Cronbach alfa katsayısı yüksek olan ölçekteki maddelerin birbirleriyle tutarlı bir o kadar da aynı özelliği ölçen maddelerden meydana geldiği yorumu yapılmaktadır. Cronbach alfa Likert tipli ölçeklerin tutarlılığını test etmek için sıklıkla kullanılmaktadır. Cronbach alfa katsayısı; $0 < R^2 < 0.40$ ise güvenilir değil; $0.40 < R^2 < 0.60$ ise düşük güvenilirlikte; $0.60 < R^2 < 0.80$ ise oldukça güvenilir $0.80 < R^2 < 1.00$ ise yüksek güvenilirlikte kabul edilmektedir (Uzunsakal ve Yıldız, 2018). Araştırmada kullanılan Likert ölçekli sorulara ilişkin Cronbach alpha katsayısı 0.95 olarak belirlenmiştir.

Çizelge 2. Görüşülen üretici sayısının yıllara ve faaliyet alanlarına göre dağılımı

Table 2. The number of interviewed farmers by years and their fields of activity

	Büyükbaş		Küçükbaş		Arı		Toplam	
	Kişi Sayısı	Yüzde (%)	Kişi Sayısı	Yüzde (%)	Kişi Sayısı	Yüzde (%)	Kişi Sayısı	Yüzde (%)
2016	15	33.3	7	18.9	10	37.0	32	29.4
2017	13	28.9	15	40.5	8	29.6	36	33.0
2018	17	37.8	15	40.5	9	33.3	41	37.6
Toplam	45	100.0	37	100.0	27	100.0	109	100.0

ARAŞTIRMA BULGULARI VE TARTIŞMA

Çizelge 3'de görüşülen genç çiftçilerin bazı demografik özellikleri ve dağılımı verilmiştir. Araştırma kapsamında görüşülen 109 üreticinin %56.9'unun kadın ve %43.1'inin erkek olduğu görülmektedir. Antalya ilinde yapılan araştırma kapsamında görüşülen 127 çiftçinin %85.0'i kadın olduğu belirtilmiştir. Araştırmada kadınların çoğunlukta olmasında değerlendirme kriterinde kadın girişimciye ilave beş puan verilmesinin önemli rol oynadığı belirtilmiştir (Alkan ve Özkan, 2020). Çizelge 3'de görüşülen genç çiftçilerin yaş, eğitim süresi, ailedeki birey sayısı, ailede tarım dışı çalışan kişi sayısı ve ikamet edilen ilçelere göre dağılımları verilmiştir. Görüşülen genç çiftçilerinin yaş ortalaması 32 olarak hesaplanmıştır. Genç çiftçilerin ailelerinin ortalama dört kişi ve tarım dışında çalışan aile üye sayıları ise ortalama 0.2 kişi olarak belirlenmiştir. Isparta ilinde yapılan çalışmada genç çiftçilerin yaş ortalamaları 28.40 yıl, ortalama aile birey sayısı 4.37 kişi olarak belirtilmiştir (Başaranoğlu ve Yılmaz, 2020). Kahramanmaraş ilinde yapılan çalışmada ise ortalama yaş 27.24 yıl, ortalama aile nüfusu 4.90 kişi olarak saptanmıştır

(Çelik, 2018). TR-83 bölgesinde yapılan çalışmada genç çiftçilerin ortalama yaşı 28, aile birey sayısı ise altı kişi olarak bulunmuştur (Altıntaş ve ark., 2020). Bu verilere göre İzmir ilindeki genç çiftçilerin diğer bölgelere göre ortalama yaş ortalamasının daha yüksek ve ortalama aile nüfusunun daha düşük olduğu söylenebilir.

Genç çiftçilerin ortalama eğitim süreleri ise 10.3 yıl olduğu saptanmıştır (Çizelge 3). Isparta ilinde ise genç çiftçilerin ortalama eğitim gördükleri süre 10.95 yıl olarak saptanmıştır. Milli Eğitim Bakanlığı'nın yayınladığı 2017 Performans Programında, Türkiye'de ortalama eğitim süresi 8.5 yıl olarak belirtilmiştir (Anonim, 2017b; Başaranoğlu ve Yılmaz, 2020). Her iki araştırma bölgesinde tespit edilen genç çiftçilerin ortalama eğitim süresinin Türkiye ortalamasının üzerinde olduğu görülmektedir.

Anket kapsamında İzmir ilinde görüşülen 109 genç çiftçinin ilçelere göre dağılımı Çizelge 3'de verilmiştir. Görüşülen 109 çiftçinin %12.8'i Bergama'da; %11.9'u Kiraz'da, %1'i Ödemiş'te, %10.1'i Tire'de, %7.3'ü Bayındır'da, %6.4'ü Merkez İlçelerde (Balçova, Bayraklı,

Buca, Bornova, Çiğli, Gaziemir, Güzelbahçe, Karabağlar, Karşıyaka, Konak, Narlıdere), %4.6'sı Beydağ'da, %4.6'sı Dikili'de, %4.6'sı Kınık'ta, %4.6'sı Menderes'te, %4.6'sı Torbalı'da, %3.7'si Menemen'de, % 2.8'i Aliağa'da, %2.8'i Foça'da, %2.8'i Seferihisar'da, %2.8'i Selçuk'ta, %1.8'i Kemalpaşa'da, %0.9'u Karaburun'da ikamet etmektedirler (Çizelge 3).

Çizelge 3. Görüşülen genç çiftçilerin sosyo-demografik özellikleri (%- ortalama)

Table 3. Socio-demographic characteristics of the young farmers (%- average)

	Ortalama	Maksimum
Yaş (yıl)	31.7	42
Eğitim (yıl)	10.3	17
Ailedeki birey sayısı (kişi)	4.1	6
Tarım dışı çalışan sayısı (kişi)	0.2	2
Cinsiyet	Kişi Sayısı	Yüzde (%)
Kadın	62	56.9
Erkek	47	43.1
İkamet edilen ilçeler	Kişi Sayısı	Yüzde (%)
Bergama	14	12.8
Kiraz	13	11.9
Ödemiş	12	11.0
Tire	11	10.1
Bayındır	8	7.3
Merkez İlçeler	7	6.4
Beydağ	5	4.6
Dikili	5	4.6
Kınık	5	4.6
Menderes	5	4.6
Torbalı	5	4.6
Menemen	4	3.7
Aliağa	3	2.8
Foça	3	2.8
Seferihisar	3	2.8
Selçuk	3	2.8
Kemalpaşa	2	1.8
Karaburun	1	0.9
Toplam	109	100.0

Girişimcilik eğitiminin temel amacı kişilerin kendi işini kurarak bağımsız çalışmalarını sağlamaktır. Girişimcilik eğitim programlarının amacı ise kişilerin kendi iş yerlerini kurmaları için, gerekli temel girişimcilik ve işletmecilik bilgilerini vererek, özel sektöre geçişlerini kolaylaştırmak ve bu işleri başarıyla

yürütmelerini sağlamaktır (Tekin, 2005). Görüşülen genç çiftçilerin girişimcilik eğitimi alma oranı %30.3 olarak belirlenmiştir, özellikle arıcılıkta faaliyet gösteren genç çiftçilerde bu oranın daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Girişimcilik eğitimi alma üreticilerin başvuru süresinde herhangi bir avantaj sağlamamasına rağmen tarımla ilgili bir örgün eğitim almış olması değerlendirmede fazladan puan olmasını sağlamaktadır. Girişimcilik eğitimi almış 33 genç çiftinin %45.5'si İŞKUR'dan, %33.3'ü Halk Eğitim Merkezinden, %15.2'si KOSGEB'den ve kalan %6.1'i ise Üniversite'den eğitim aldıklarını belirtmiştir.

Görüşülen genç çiftçilerin sosyal güvencesi olmaları oranı %76.1, kooperatife üye olmaları oranı ise %47.7 olarak belirlenmiştir. Faaliyet alanlarına göre değerlendirildiğinde büyükbaş üreticilerinde sosyal güvencesi olanların oranı %84.4 ile en yüksek olarak belirlenmiştir. Kooperatif üyeliğinde ise küçükbaş alanında hibe alanların %35.16 ile daha düşük orana sahip oldukları hesaplanmıştır. Türkiye'de ise 32 farklı yapıda yaklaşık 80 bin adet kooperatif ve 571 birlik olduğu belirtilmektedir. Bu kooperatiflerden tarımsal amaçlı olanların türleri Tarımsal Kalkınma, Sulama, Su Ürünleri, Pancar Ekicileri, Tarım Kredi ve Tarım Satış kooperatifleridir (Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, 2015a; Everest ve Yercan, 2016). Görüşülen genç çiftçilerinde farklı 7 kooperatif ve birliğe üyeliklerinin olduğu belirlenmiştir.

Türkiye Arı Yetiştiricileri Merkez Birliği (TAB), 2003 yılında kurulmuş, 80 ilde toplam 57.847 üye ile Türkiye'de arı ve arıcıların temsil edildiği ve faaliyetlerini sürdüren tek sivil toplum kuruluşudur (Anonim, 2016). Arıcılık alanında hibe desteğinden faydalanan genç çiftçilerin %47.1'inin üye olduğu belirlenmiştir.

İzmir Tarımsal Amaçlı Köy Kalkınma Kooperatifleri Birliği (İzmir Köy Kooperatifi); ortak kooperatiflerinin menfaatlerini korumak, amaçlarını gerçekleştirmeleri yolunda iktisadi faaliyetlerde bulunmak, çalışmalarını koordine etmek, hesap ve işlemlerini denetlemek, eğitim faaliyetlerinde ve kooperatifçilik konularında tavsiyelerde bulunmak ve rehberlik etmek amacıyla 1971 yılında kurulmuştur (Anonim, 2020b). Sadece büyükbaş alanında hibe alan genç çiftçilerin İzmir Köy Kooperatifine üye olduğu görülmektedir.

İzmir İli Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birliği; birlik üyeleri ile üstün verimli hayvan yetiştirmek, verimlerini arttırmak, hayvanların sağlık ve sigorta işlemlerini yaptırmak, üyelerine eğitim vermek, üyelerin ihtiyaçlarını tedarik etmek ve ürünlerini pazarlamak amacıyla 1955 yılında kurulmuştur (Anonim, 2020c).

Türkiye Damızlık Koyun Keçi Yetiştiricileri Merkez Birliği; üstün verimli hayvanlar yetiştirmek, soy kütüğü kayıtlarını tutmak, sigorta işlemlerini yapmak, üyelerin ihtiyaçlarını tedarik etmek ve ürünlerini pazarlamak, bakanlık tarafından belirlenen her türlü hayvan ıslahı çalışmalarını yapmak amacıyla 2003 yılında kurulmuştur (Anonim, 2020d).

Türkiye Tarım Kredi Kooperatifleri; ortaklarının ve genel anlamda Türk çiftçisinin her türlü ihtiyaçlarını karşılamaya dönük mal ve hizmetleri zamanında, güvenilir, kaliteli ve uygun şartlarda sağlamayı ve ürünlerini pazarlamayı, Türk tarımını çevreye ve doğaya saygılı, sürdürülebilir en üretken sektör yapmayı amaçlayarak ilk temellerini 1863 yılında atmıştır (Anonim, 2020e). Tarım Kredi Kooperatiflerine farklı faaliyet alanındaki genç çiftçilerin üye oldukları tespit edilmiştir. Tarım Kredi Kooperatiflerine üye olan genç çiftçi sayısının düşük olması ailelerinin veya çevrelerinin üyelikleriyle işlem yapabilmeleri olarak yorumlanmıştır.

Tarımsal Kalkınma Kooperatifleri; Ortakların her türlü bitkisel, hayvancılık, ormancılık konularındaki üretimini geliştirmek ve ihtiyaçları ile ilgili temin, tedarik, işletme, pazarlama, değerlendirme faaliyetlerinde bulunmak amacıyla kurulmuştur (Anonim, 2008). Tarımsal Kalkınma Kooperatifi de her faaliyet alanından üye bulundurduğu belirlenmiştir.

Tire Süt Kooperatifi; üretim maliyetlerini düşürmeye ve süt kalitesini arttırmaya yönelik yatırım ve hizmetleriyle ortaklarının kazancını arttırmak ve bu sayede üreticiyi korumak amacıyla 1967 yılında kurulmuştur (Anonim, 2020f). Genç çiftçilerin en fazla üyeliğe sahip olduğu organizasyon %29.6 ile Tarımsal Kalkınma Kooperatifinde olup, en az üyelik %3.7 ile İzmir Köy Kooperatifindedir. Tarımsal amaçlı kooperatifler tarımsal girdi sağlama, üretim, ürün işleme, depolama, pazarlama gibi temel tarımsal faaliyetleri yerine getirmektedir (Everest ve Yercan, 2016). Bazı genç çiftçiler kooperatiflerden sadece tek bir hizmet alırken bazı genç çiftçiler birden fazla hizmeti birlikte almaktadırlar. En fazla yararlanılan kooperatif hizmeti %42.3 ile danışmanlık olarak belirlenmiştir. Herhangi bir kooperatife üyeliği bulunmayan ve üye olmama nedenlerini belirten 36 genç çiftçinin üye olmama nedenleri; üye olmaya gerek duymamaları ve kooperatiflerin yararlı olduğunu düşünmemeleri olarak belirlenmiştir. Görüşülen genç çiftçilerin yıllık işletme gelirler gruplarına göre dağılımı Çizelge 4'te sunulmuştur. Elde edilen bilgilere göre arıcılık alanında

faaliyet gösteren genç çiftçilerinin gelir durumlarının daha yüksek olduğu görülmektedir.

Görüşülen genç çiftçilerin %16.5'i kredi kullandığı ve %83.5'inin kredi kullanmadığı tespit edilmiştir.

Kredi kullanan genç çiftçilerin %66.7'sinin Ziraat Bankası, %33.3'ünün de Tarım Kredi Kooperatiflerini tercih ettikleri belirlenmiştir. Görüşülen genç çiftçilerin tamamı işletmelerinde yaşadıkları problemlerde bir kuruluştan ya da bir kişiden yardım almaktadırlar. Bu kurumlar tarım müdürlüğü çalışanları, özel veterinerler, özel danışmanlar, ürünlerini sattıkları firma çalışanları veya Ziraat Odalarında çalışanlar olabilmektedir. Problem çözümünde en çok başvuru yapılan yardım kaynağı ise %90.8 ile tarım müdürlüğü çalışanları olarak saptanmıştır. Genç çiftçilerin yardım için en az başvurdukları kaynak ise %11 ile ürünlerini sattıkları firmalarda çalışanları olarak belirlenmiştir.

Çizelge 4'de görüşülen genç çiftçilerin Genç Çiftçi Programını nereden duyduklarının dağılımı hibe türlerine göre verilmiştir. Görüşülen genç çiftçilerin %27.5'inin bu programı Tarım İlçe Müdürlüğünden, yine %27.5'inin yakın çevresinden, %25.7'sinin internetten, %17.4'ünün televizyondan ve sadece %1.8'inin üniversiteden duyduğu belirlenmiştir. Bu bulguya göre programın hedef kitlesi içerisindeki bireylerin yer aldığı üniversitenin düşük olması bazı iyileştirmelerin yapılabileceğini göstermektedir. Genç Çiftçi Programına ilk başvuru bakanlık tarafından hazırlanan web sitesinden yapılmaktadır. Genel olarak görüşülen çiftçilerin %97.3'ünün programa yaptıkları başvuru sırasında yardım aldıkları belirlenmiştir. Genç çiftçilerin başvuru sırasında yardım aldıkları kuruluşlar Tarım ve Orman bakanlığı, proje firması, üniversite ve ziraat odasıdır. Ziraat odaları; meslek hizmetleri görmek, çiftçilerin müşterek ihtiyaçlarını karşılamak, meslek faaliyetlerini kolaylaştırmak, çiftçilik mesleğinin genel menfaatlere uygun olarak gelişmesini sağlamak, meslek mensuplarının birbirleri ve halk ile olan ilişkilerinde dürüstlüğü ve güveni hakim kılmak, meslek disiplin ve ahlakını kollayıp gözetmek, çiftçilikle iştigal edenlerin mesleki hak ve menfaatlerini korumak amacıyla kurulan, tüzel kişiliğe sahip kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşlarıdır (Anonim, 2017a).

Bazı genç çiftçiler sadece tek bir kuruluştan yardım alırken bazı genç çiftçiler birden fazla kuruluştan yardım almaktadırlar. En fazla yardım alınan kuruluşun %86.2 ile Tarım ve Orman Bakanlığı olduğu belirlenmiştir (Çizelge 4).

Çizelge 4. Görüşülen genç çiftçilere ait bazı özellikler ve dağılımları (%)
Table 4. Some features of the interviewed young farmers and the distribution (%)

		Büyükbaş (45)		Küçükbaş (37)		Arıcılık (27)		Genel	
Özellikler		Kişi Sayısı	Yüzde (%)	Kişi Sayısı	Yüzde (%)	Kişi Sayısı	Yüzde (%)	Kişi Sayısı	Yüzde (%)
Girişimcilik eğitimi alanlar		9	20.0	8	21.62	16	59.26	33	30.3
Eğitim alınan kurumlar	Halk Eğitim	4	44.4	2	25.0	5	31.3	11	33.3
	İŞKUR	3	33.3	3	37.5	9	56.3	15	45.5
	KOSGEB	1	11.1	3	37.5	1	6.3	5	15.2
	Üniversite	1	11.1	-	-	1	6.3	2	6.1
Sosyal güvencesi olanlar		38	84.4	24	64.86	21	77.78	83	76.1
Kooperatife üyeliği olanlar		24	53.33	13	35.16	15	55.56	52	47.7
Üye olunan kooperatif / birlikler	Arıcılar Birliği	-	-	-	-	8	47.1	8	14.8
	İzmir Damızlık Birliği	2	8.3	3	23.1	-	-	5	9.3
	İzmir Köy Kooperatifi	2	8.3	-	-	-	-	2	3.7
	Koyun Keçi Birliği	-	-	3	23.1	-	-	3	5.6
	Tarım Kredi Kooperatifi	5	20.8	4	30.8	4	23.5	13	24.1
	Tarımsal Kalkınma Koop.	8	33.3	3	23.1	5	29.4	16	29.6
	Tire Süt Kooperatifi	7	29.2	-	-	-	-	7	13.0
Üye oldukları kooperatiflerden aldıkları hizmetler*	Danışmanlık	8	33.3	7	53.9	6	40.0	22	42.3
	Ürün Satışı	13	54.2	1	7.7	5	33.3	19	36.5
	Girdi Temini	9	37.5	2	15.4	4	26.7	15	28.9
	Kredi Kullanımı	4	16.7	3	23.01	1	6.7	8	15.4
Kooperatife üye olmama nedenleri	Gerek duymadım.	15	100.0	11	100.0	8	80.0	34	94.4
	Yararlı olduğunu düşünmüyorum.	-	-	-	-	2	20.0	2	5.6
Yıllık işletme gelir gruplarının dağılımı	7500 TL'den az	18	40.0	14	37.8	2	7.4	34	31.2
	7500-25000 TL	22	48.9	22	59.5	15	55.6	59	54.1
	25001-50000 TL	3	6.7	1	2.7	7	25.9	11	10.1
	50001-100000 TL	2	4.4	-	-	3	11.1	5	4.6
Kredi kullananlar		6	13.3	6	16.2	6	22.2	18	16.5
Kredi kaynakları	Tarım Kredi Kooperatifi	4	66.7	2	33.3	-	-	6	33.3
	Ziraat Bankası	2	33.3	4	66.7	6	100.0	12	66.7
Hibe programını duyurdu kaynakları	Tarım İlçe Müdürlüğü	17	37.8	4	10.8	9	33.3	30	27.5
	Yakın çevre	11	24.4	12	32.4	7	25.9	30	27.5
	İnternet	11	24.4	11	29.7	6	22.2	28	25.7
	TV	5	11.1	10	27.0	4	14.8	19	17.4
	Üniversite	1	2.2	-	-	1	3.7	2	1.8
Tarımla ilgili konularda yardım kaynakları	Tarım Müdürlüğü çalışanları	41	91.1	33	89.2	25	92.6	99	90.8
	Veteriner	45	100.0	36	97.3	-	-	81	74.3
	Danışmanlar	21	46.7	7	18.9	12	44.4	40	36.7
	Ürünlerimi sattığım firmalar	5	11.1	2	5.4	5	18.5	12	11.0
	Ziraat Odası	4	8.9	4	10.8	5	18.5	13	11.9
Genç Çiftçi Programına başvururken yardım alanlar		45	100	36	97.3	25	97.2	106	97.3
Başvuru sırasında yardım kaynakları*	Tarım ve Orman Bakanlığı	41	91.1	29	78.4	24	88.9	94	86.2
	Proje Firması	-	-	1	2.7	1	3.7	2	1.8
	Üniversite	1	2.2	3	8.1	4	14.8	8	7.3
	Ziraat Odası	5	11.1	7	18.9	2	7.4	14	12.8

*Birden fazla seçenek belirtildiği için yüzde toplamı 100'ü geçmektedir.

Çizelge 5'te görüşülen genç çiftçilerin sahip oldukları işletme yapısının ortaya konmuştur. Aldıkları hibe hayvancılık alanında olmasına rağmen az da olsa arazilerinin olmasının nedeni kendilerinin veya ailelerinin halihazırda çiftçi olmaları olarak belirlenmiştir. Görüşülen genç çiftçilerin ortalama işletme arazisinin 11.06 dekar olduğu saptanmıştır. Bu arazilerin %32.46'sını tarla bitkileri, %38.71'sini yem bitkileri, %6.68'sini zeytin, %1.99'unu sebze ve %0.1'ini bağların oluşturduğu hesaplanmıştır (Çizelge 5). Benzer şekilde Antalya ilinde yürütülen araştırmada görüştükleri çiftçilerin %61.4'ünün hibe desteği almadan önce tarımsal işletmeye sahip oldukları belirtilmiştir. Bu bulgu gençlerin kırsala döndüğünü değil zaten kırsalda olan bireylerin var olan işletmeleri için destekten faydalandıklarını göstermektedir. Faaliyet türlerine göre işletmelerin arazi varlığı değerlendirildiğinde büyükbaş ve küçükbaş alanında

desteklenen genç çiftçi işletmelerinin yem ve tarla bitkilerini de önem verdikleri görülmektedir. Arıcılık alanındaki genç çiftçilerin ise sahip oldukları 6.57 dekar olan ortalama işletme arazisinin %56.62'sini işlemediği nadasa bıraktıkları ve %18.57'sinin zeytinlik olduğu belirlenmiştir. Hibe türlerine göre hayvan varlıkları verilmiştir. Görüşülen işletmelerde büyükbaş için desteğinden yararlananların ortalama 14.5 büyükbaş, 2.9 küçükbaş ve 6.1 kanatlı hayvan varlığına sahip oldukları belirlenmiştir. Küçükbaş işletmelerinde ise ortalama 49.4 küçükbaş, 0.7 büyükbaş ve 0.8 baş kanatlı hayvan varlığı tespit edilmiştir. Arıcılık yapan üreticilerin ise yaklaşık 104 kovana sahip oldukları ve 18.5 küçükbaş hayvan varlığı olduğu görülmektedir. Bu bilgilere göre incelenen üreticilerin sadece destek aldıkları faaliyet alanlarında sınırlı kalmadıkları ayrıca hem bitkisel hem de hayvansal başka üretim dalı ile ilgilendiklerini de göstermektedir.

Çizelge 5. Faaliyet türlerine göre genç çiftçilere ait işletme yapısı (daa – baş/kovan)

Table 5. Production pattern of young farmers by activity types (daa - head / beehive)

Faaliyet alanı	Büyükbaş		Küçükbaş		Arıcılık		Toplam	
	(45)		(37)		(27)		(109)	
Arazi varlığı	Dekar	%	Dekar	%	Dekar	%	Dekar	%
İşletme arazisi	15.00	100.00	9.54	100.00	6.57	100.00	11.06	100.00
Tarla Bitkileri	4.64	30.93	3.76	39.41	1.59	24.20	3.59	32.46
Sebze Arazisi	0.53	3.53	-	-	-	-	0.22	1.99
Yem Bitkileri	7.84	52.27	3.05	31.97	-	-	4.28	38.70
Bağ	-	-	-	-	0.04	0.61	0.01	0.09
Zeytin arazisi	-	-	1.95	20.44	1.22	18.57	0.96	8.68
Nadas alanı	1.98	13.20	0.92	9.64	3.72	56.62	2.05	18.54
Hayvan varlığı	Ortalama		Ortalama		Ortalama		Ortalama	
Büyükbaş (baş)	14.53		0.68		-		6.23	
Küçükbaş (baş)	2.89		49.38		18.52		22.54	
Arı kovan sayısı	-		-		103.96		25.75	

Görüşülen genç çiftçilerin programdan hibe alırken yaşadıkları sorunların dağılımı ve bu sorunların düzeltilmesi için önerdikleri çözümler Çizelge 6'da faaliyet türlerine göre sunulmuştur. Görüşülen 109 genç çiftçinin %8.26'sının sorun yaşadığı belirlenmiştir. Bu sorunlar bilgi yetersizliği olması, yatırımdan sonra ödeme yapılması, hayvanların geç verilmesi, proje sürecinin uzun olması ve hibe miktarının az olmasıdır. Bu sorunlara yönelik çözüm önerileri ise proje sürecinin daha kolay olması, eğitim verilmesi, hibe miktarının artırılması, hayvanların kısa sürede verilmesi, proje sürecinin hızlı ve kısa olması, hibenin yatırımdan önce verilmesidir (Çizelge 6).

Görüşülen genç çiftçilerin tamamı projeyi başkalarına tavsiye edeceklerini belirtmiştir. Çizelge 7'de hibe türlerine göre memnuniyet düzeyleri incelenmiştir. Genel olarak incelendiğinde genç çiftçiler hibe miktarından memnun (4.1), destek süresince yapılan kontrollerden ve destek süresince verilen bilgilerden çok memnun olduğu belirlenmiştir. Diğer bir ifadeyle Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından 2015 yılından başlatılan genç çiftçi programının başarılı olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Ancak hibe aldıkları kategoriler açısından değerlendirme yapıldığında büyükbaş yetiştiriciliği için hibe desteği alan genç çiftçilerin diğer incelenen gruplara göre

memnuniyet düzeylerinin daha düşük olduğu belirlenmiştir ($p<0.05$). Bu bilgilere göre özellikle küçükbaş ve arı yetiştiriciliği için hibe alan genç çiftçilerin memnuniyet düzeylerinin oldukça yüksek

olduğu görülmektedir. Ancak büyükbaş yetiştiriciliği için hibeden faydalananların hibe miktarından memnuniyet düzeylerinin farklı bulunması programının iyileştirilmesi gerektiğini göstermektedir.

Çizelge 6. Hibe türlerine göre görüşülen genç çiftçilerin hibe alırken yaşadıkları sorunlar ve çözüm önerileri

Table 6. Problems and their suggestions of the interviewed young farmers according to the grant types

Sorunlar ve çözüm önerileri		Büyükbaş	Küçükbaş	Arıcılık	Genel	Yüzde (%)
		Sayı	Sayı	Sayı	Sayı	
Sorunlar	Bilgi yetersizliği ve yatırımdan sonra ödeme yapılması.	-	-	1	1	10.0
	Yatırımdan sonra ödeme yapılması.	-	-	2	2	20.0
	Hayvanların geç verilmesi.	-	1	-	1	10.0
	Proje sürecinin uzun olması.	1	-	4	5	50.0
	Hibe miktarının az olması.	-	-	1	1	10.0
Toplam		1	1	8	9	100.0
Çözüm önerileri	Proje süreci daha kolay olmalı.	-	-	2	2	22.2
	Eğitim verilmeli. hibe artmalı.	-	-	1	1	11.1
	Hayvanlar kısa sürede verilmeli.	-	1	-	1	11.1
	Proje süreci hızlı olmalı. hibe miktarı artmalı.	-	-	1	1	11.1
	Proje süreci kısalmalı.	1	-	1	2	22.2
	Önce hibe sonra yatırım olmalı.	-	-	2	2	22.2
Toplam		1	1	7	9	100.0

Çizelge 7. Hibe türüne göre genç çiftçilerin memnuniyet durumları

Table 7. Satisfaction level of young farmers according to the grant type

Konular	Memnuniyet düzeyi*			
	Büyükbaş	Küçükbaş	Arı	Toplam
Hibe miktarından**	3.7 ^a	4.3 ^b	4.4 ^b	4.1
Destek süresince yapılan kontrol	4.9	4.8	4.8	4.8
Destek süresince verilen bilgiler	4.9	4.8	4.7	4.8
Konular	Katılım dereceleri**			
Tarımda sürdürülebilirliğin sağlanması	4.4	4.7	4.8	4.6
Girişimciliğin desteklenmesi	4.3	4.7	4.8	4.6
Gelirin yükseltilmesi	3.8	4.2	4.7	4.2
Genç nüfusun istihdam edilmesi	4.5	4.7	5.0	4.7

*1: Hiç Memnun Değilim 2: Memnun Değilim 3:Az Memnunum 4: Memnunum 5: Çok Memnunum

++Kruskal Wallis test sonucuna göre gruplar arasında istatistiki olarak 0.05 düzeyinde fark vardır. Her satırdaki farklı harfler Bonferroni testine göre farklı grubu belirtmektedir.

**1: Hiç Katkısı Olmadı 2: Katkısı Olmadı 3:Az Katkısı Oldu 4: Katkısı Oldu 5: Çok Katkısı Oldu

Hibe türüne göre görüşülen genç çiftçilerin projenin Tarım Bakanlığının stratejik amaçlarının konularına katkı sağlamasına katılım derecelerine bakıldığında 4.7 puan ile genç nüfusun istihdam edilmesine katkının en yüksek olduğunu belirtmişlerdir. İkinci sırada 4.6 puan ile tarımda sürdürülebilirliğin sağlanması ve girişimciliğin desteklenmesine gelmektedir. Görüşülen genç çiftçilere göre hibe programının en az katkısı sağlayacağı stratejik

amaç 4.2 puan ile gelirin yükseltilmesi olarak belirtilmiştir (Çizelge 8). Bu bilgilere göre Genç Çiftçi Programının incelenen bölgede başarılı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Görüşülen genç çiftçiler genç çiftçi projesinin daha iyi uygulanabilmesi için önerileri de Çizelge 8'de sunulmuştur. Projenin önemli bir sorunu olduğunu belirttikleri cins hayvan verilmemesi ve verilen hayvanların bulunulan iklime uyum sağlayamamaları sorununa öneri olarak

daha kaliteli hayvan verilmesi gerektiğini önermişlerdir. Aynı veya nakdi olarak verilen hibenin işletmenin üretime başlayabilmesi için yeterli olmaması nedeniyle ikinci olarak hibe miktarının artırılmasını önermişlerdir. Genç çiftçiler yeni başladıkları bu üretim faaliyetlerinde bilgilerinin eksik olduğunu ve program başarısının artırılması için bu bilgilendirmelerin önemli olduklarını vurgulamışlardır. Görüşülen genç çiftçiler hibe edilen hayvanların genç olması nedeniyle işletmede zaman ve para kaybı yaşadıklarını belirtmişlerdir. Genç çiftçinin yatırımı yapacak maddi gücü bulunması durumunda zaten hibeye ihtiyaç duymayacaktır. Hibenin yatırımdan sonra ödenmesi programa katılımı düşüren önemli bir unsur olarak görülmektedir. Ayrıca görüşülen genç çiftçilerin %1.8'i pazarlama ilgili yardımcı olunmasını, yine %1.8'i başvuruda puanlama kriterlerinin daha belirleyici olmasını ve %0.9'u fatura zorunluluğu kaldırılmasını önermişlerdir (Çizelge 8).

Çizelge 8. Hibe türüne göre görüşülen genç çiftçilerin önerileri

Table 8. Recommendations of the interviewed young farmers by grant type

Öneriler	Kişi Sayısı	Yüzde (%)
Kaliteli hayvan verilmeli.	52	47.7
Hibe miktarı artmalı.	22	20.2
Önerim yok.	16	14.7
Hayvan yerine para verilmeli.	9	8.3
Bilgilendirme daha fazla olmalı / Konu ile ilgili eğitim verilmeli.	4	3.7
Yetişmiş hayvan verilmeli.	9	8.3
Hibe yatırımdan önce verilmeli.	3	2.8
Pazarlama ile ilgili yardımcı olunmalı.	2	1.8
Puanlama kriterleri daha belirleyici olmalı.	2	1.8
Fatura zorunluluğu kaldırılmalı, para ile arı desteği de olmalı.	1	0.9
Toplam	109	100.0

SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmanın sonuçlarına göre Genç Çiftçi Programının geliştirilmesi için elde edilen bulguları ışığında öneriler şu şekilde sıralanabilir;

Girişimcilik eğitimi alma başvuru süresinde herhangi bir avantaj sağlamamasına rağmen girişimcinin tarımla ilgili bir eğitim almış olması puan avantajı sağlamaktadır. Buna rağmen üreticilerin büyük çoğunluğunun ortaokul ve lise mezunu olduğu Ziraat veya ilgili Fakülte ve Meslek Yüksek okullarından başvurunun az olduğu tespit edilmiştir. Özellikle

Üniversiteden girişimcilik eğitimi aldığını veya üniversite aracılığıyla programı duyduğunu belirten genç çiftçi sayısı oldukça düşük düzeydedir. Programın başarısını arttırmak için Üniversite ile Bakanlık arasındaki ilişkinin kuvvetlendirilmesi önerilmektedir.

Kooperatif veya örgüte üyeliğin görüşülen genç çiftçilerde yaklaşık %48 olduğu belirlenmiştir. Proje değerlendirme kriterlerine kooperatif üyeliği olanlara avantaj sağlanmasının da program hedeflerine ulaşmada yardımcı olacağı düşünülmektedir. Kooperatifler, üyelerinin iş birliği ve ortak amaçları doğrultusunda serbest piyasa koşullarına uygun bir şekilde büyüyebilir. Örki (2016)'nın çalışmasında belirttiği gibi kooperatifler üyelerine ekonomik gelir sağlayacağı gibi, yerel, bölgesel ve ulusal ekonomi için de az ya da çok katkı anlamına gelmektedir. Bu nedenle Genç Çiftçi Programında kooperatif üyelerine avantaj sağlanması önerilmektedir.

Görüşülen genç çiftçilerin aldıkları hibe türleri hayvancılık olmasına rağmen az da olsa arazilerinin olmasının nedeni kendilerinin ve ailelerinin halihazırda çiftçi olmalarıdır. Bu bulgu ışığında programın zaten kırsal kökenli bireylerin kırsala dönmesine imkân sağladığını göstermektedir.

Kadın çiftçilerin tarımsal üretime işletme sahibi olarak katılması genç kadınların istihdamına katkı sağlamada önemlidir. Dolayısıyla projede kadın girişimcilerin daha çok desteklenmesi ve pozitif ayrımcılık yapılarak hibe desteğinden daha fazla yararlandırılması ile kırsaldaki kadın-erkek girişimci dengesinin sağlanması hedeflenmektedir (Alkan ve Özkan, 2020). Bu nedenle mevcut kriterlerde var olan ilave beş puan uygulamasının devam ettirilmesi gerekmektedir.

Araştırma sonuçlarına göre Genç Çiftçi Programının başarılı olduğu söylenebilir. Görüşülen genç çiftçilerin tamamı projeyi başkalarına tavsiye edeceklerini belirtmiştir. Hibe aldıkları kategoriler açısından değerlendirme yapıldığında büyükbaş yetiştiriciliği için hibe desteği alan genç çiftçilerin diğer incelenen gruplara göre memnuniyet düzeylerinin daha düşük olduğu belirlenmiştir ($p < 0.05$). Büyükbaş yetiştiriciliği için hibeden faydalananların hibe miktarından memnuniyet düzeylerinin farklı bulunması programının iyileştirilmesi gerektiğini göstermektedir. Özellikle proje kapsamında verilen hibe desteği tutarının KDV hariç 30 bin TL ile sınırlı olması yeni bir işletme kurmak için oldukça az olduğu belirlenmiştir. Araştırma sonuçlarına göre görüşülen genç çiftçiler projelendirme aşamasında bütçeyi düşük tutmuşlar ve KDV tutarını düşürdükleri belirlenmiştir. Hibe ile bir diğer önemli konu küçükbaş ve büyükbaş üreticilerine 30 bin TL karşılığı canlı hayvan verilmesi çiftçinin kendi

hayvanı seçmesini engellemiştir. Program kapsamında hayvanların belirlenen işletmeler tarafından kendi seçebilmeleri sağlanması ve hibe tutarının yükseltilmesi ya da genç çiftçilere düşük faizli kredi imkânı sunulması programın başarısını arttıracaktır.

Çalışma sonucunda programda tespit edilen eksikliklerden en önemlisi hibe miktarının yetersiz olmasıdır. Araştırma kapsamında elde edilen bulgularla tutarlı olarak Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından 2019-2020 yılları arasında Uzman Eller adı altında benzer bir proje hayata geçirilmiştir. Bu projede hibe miktarı artırılmış ve sadece tarımla ilgili alanlarda eğitimi

olanların başvurusuna açılmıştır. Diğer bir ifadeyle Genç Çiftçi Projesinin en önemli eksikleri düzenlenmiş olup hibe sahiplerinin başarısının artırılmasına olanak sağlanmıştır.

Sonuç olarak, Genç Çiftçi ve Uzman Eller gibi projelerin daha uzun vadeli olarak uygulanması hem kırsal alanları kalkındırılması hem de kırsalda yaşayan gençlere istihdam ve gelir yaratılması açısından oldukça önemlidir. Kırsal kalkınmaya dönük daha fazla adımlar atıldıkça, gençlerin kırdan kente göçü önlenirken tarımın sürdürülebilirliğini sağlamak daha kolay olacaktır.

KAYNAKLAR

- Akkaya, M. A. ve B. Gülçubuk. 2019. Kırsal gençliğin girişimcilikle imtihanı: genç çiftçi desteği uygulaması üzerine bir inceleme. 4. Uluslararası EMI Girişimcilik ve Sosyal Bilimler Kongresi Bildirisi (s.1014).
- Alkan, A. ve B. Özkan. 2020. Antalya ilinde genç çiftçi projesinin uygulaması ve sürdürülebilirliği üzerine bir araştırma. *Mediterranean Agricultural Sciences*, 33(1):67-72.
- Altıntaş, G., A. Altıntaş, E. Oruç, H. Kızılaslan, E. Çakmak ve D. Birol. 2020. Genç çiftçi proje desteğinden yararlanmayı etkileyen faktörler; TR-83 Bölgesi örneği. *Turkish Journal of Agricultural Engineering Research (TURKAGER)*, 1 (1): 152-168.
- Anonim. 2020a. Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi 2014-2020, Ankara.
- Anonim. 2008. T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı Samsun İl Tarım ve Orman Müdürlüğü, Tarımsal Kooperatifçilik, Samsun.
- Anonim. 2016. Türkiye Arı Yetiştiricileri Merkez Birliği, <http://www.tab.org.tr/>, Erişim Tarihi: 30.05.2020.
- Anonim. 2017a. Türkiye Ziraat Odaları Birliği, <https://www.tzob.org.tr/>, Erişim Tarihi: 30.05.2020.
- Anonim. 2017b. Milli Eğitim Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, 2017 Yılı Performans Programı. http://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_01/30154029_2017_YYIY_Performans_Programi.pdf. Erişim tarihi: 11.08.2020.
- Anonim. 2017c. Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikası. https://ec.europa.eu/info/food-farming-fisheries/key-policies/common-agricultural-policy/incomesupport/young-farmers_en (Erişim tarihi: 12.08.2020).
- Anonim. 2020b. İzmir Tarımsal Kalkınma ve Diğer Tarımsal Amaçlı Kooperatifler Birliği, <http://www.koykoopizmir.com/>, Erişim Tarihi: 30.05.2020.
- Anonim. 2020c. İzmir İli Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birliği, <http://www.izmirbirlik.com/>, Erişim Tarihi: 30.05.2020.
- Anonim. 2020d. Türkiye Damızlık Koyun Keçi Yetiştiricileri Birliği, <http://turkiyekoyunkeci.org/>, Erişim Tarihi: 30.05.2020.
- Anonim. 2020e. Türkiye Tarım Kredi Kooperatifleri, <http://www.tarimkredi.org.tr/index.php>, Erişim Tarihi: 30.05.2020.
- Anonim. 2020f. S.S. Tire Süt Müstahsilleri Tarımsal Kalkınma Kooperatifi, <https://www.tiresutkoop.org/>, Erişim Tarihi: 30.05.2020.
- Arısoy, H. 2019. Kente göçün önlenmesi beklentilerin karşılanmasıyla mümkün. *Türk Tarım ve Orman Dergisi*, Mayıs-Haziran (2019). <http://www.turktarim.gov.tr/Haber/280/kente-gocun-onlenmesi-beklentilerin-karsilanmasiyla-mumkun>. Erişim Tarihi: 30.11.2020.
- Başaranoğlu, C. ve H. Yılmaz. 2020. Genç çiftçilerin çiftçilik yapma eğilimlerinin ve çiftçilik özelliklerinin belirlenmesi: Isparta ili örneği. *Tarım Ekonomisi Dergisi*, 26 (1): 19-28.
- Berk, A. ve S. Armağan. 2018. Kırsal alanda genç çiftçilerin sorunları ve beklentileri; Niğde ili örneği. *Alatırım*, 18 (1): 57-64.
- Çelik, N. 2018. Tarımda Kadın Girişimciliği ve Genç Çiftçi Projesi: Kahramanmaraş İli Örneği. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü Yüksek Lisans Tezi.
- Demirbük, M. 2013. Kırsal kalkınma yatırımlarının desteklenmesi programının değerlendirilmesi Sivas ili örneği, Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.
- Doğan, H. G., A. Kan, M. Kan, F. Tosun, İ. Uçum, C. Solmaz ve D. Birol. 2018. Türkiye’de genç çiftçi proje desteğinden yararlanma düzeyini etkileyen faktörlerin değerlendirilmesi. *Türk Tarım-Gıda Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 6(11) :1599-1606.
- Everest, B ve M. Yercan. 2016. Kooperatif ortaklarının kooperatifçilik ilkelerini algılamaları üzerine bir araştırma: tarım kredi kooperatifleri örneği. *Ege Üniv. Ziraat Fak. Derg.*, 53 (1):67-73.
- Karaturhan, B., T. Çukur, D. B. Budak ve S. Kaya. 2012. Türkiye’de Kırsal Gençliğe Yönelik Yürütülen Yayın ve Eğitim Çalışmaları. 10. Ulusal Tarım Ekonomisi Kongresi, 5-7 Eylül 2012, Konya.
- Mertens, D. M. 2014. Research And Evaluation in Education And Psychology: Integrating Diversity With Quantitative, Qualitative, and Mixed Methods. New York: Sage
- Newbold, P. 1995. *Statistics for Business and Economics*, Prentice Hall Inc., USA. Pages 1016.
- Örki, A. 2016. Ekonomik kalkınmada kooperatiflerin öneminin örneklerle değerlendirilmesi. *Ekonomi ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 3 (2).
- Sav, O. ve C. Sayın. 2018. Tarımda kalma eğilimini etkileyen başlıca faktörlerin genel bir değerlendirmesi. *KSÜ Tarım ve Doğa Derg.*, 21(Özel Sayı): 190-197.
- Tekin, M. 2005. Hayallerin gerçeğe dönüşümü: Girişimcilik Konya: Günay Ofset.
- Turan, İ., Ü. Şimşek. ve H. Aslan. 2015. Eğitim araştırmalarında likert ölçeği ve likert-tipi soruların kullanımı ve analizi. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*; 2015; (30): 186-203.
- Unakıtan, G. ve B. Başaran. 2018. Genç çiftçi projesinin başarısı için bir öneri: genç çiftçi kooperatifleri. *Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi*, 4 (2): 149-157.
- Uzunsakal, E. ve D. Yıldız. 2018. Alan araştırmalarında güvenilirlik testlerinin karşılaştırılması ve tarımsal verileri üzerine bir uygulama. *Uyg. Sosyal Bil. Derg.*, 2 (1): 14-28.
- Yılmaz, H., V. Demircan, M. Gül, H. Çelik Ateş ve E. Öztürk. 2014. 2000 Yılı Sonrası Tarım Politikalarında Kırsal Kesim ve Tarımsal Yapı Üzerine Sosyo-Ekonomik Etkileri: Batı Akdeniz Bölgesi Örneği. TUBİTAK 1001 Proje sonuç raporu. Proje no: 111K048.